

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om medling i arbetstvister och om villkor för vissa stridsåtgärder och 2 och 19 § i arbetstidslagen

Till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om medling i arbetstvister och om villkor för vissa stridsåtgärder och 2 och 19 § i arbetstidslagen (RP 14/2025 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för utlåtande till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Nico Steiner, arbets- och näringsministeriet
- konsultativ tjänsteman Päivi Nygren, social- och hälsovårdsministeriet
- jurist Paula Vuorenperä, social- och hälsovårdsministeriet
- ordförande Leila Kostiainen, Rådet för bedömning av lagstiftningen
- jurist Aki Eriksson, Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland, ansvarsområdet för arbetarskydd
- överdirektör Markus Henriksson, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira)
- förvaltningsdirektör Lauri Tanner, HUS-sammanslutningen
- hr-chef Aija Tuimala, Birkalands välfärdsområde
- resultatområdesdirektör Mikko Pietilä, Egentliga Finlands välfärdsområde
- ledande expert Hannele Fremer, Akava ry
- chef för juridiska ärenden Markus Äimälä, Finlands näringsliv rf
- ordförande Sirpa Rainesalo, Erikoissairaanhoidon johtajat ry
- jurist, juris kandidat Juha Juntunen, Förbundet för den offentliga sektorn och välfärdsområdena JHL rf
- direktör Minna Ahtiainen, STTK rf
- jurist Samuli Hiilesniemi, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- intressebevakningsdirektör Anne Sainila-Vaarno, Finlands närvårdar- och primärskötarförbund SuPer rf
- förhandlingschef Anna Zibellini, Finlands Läkarförbund
- specialsakkunnig, jurist Jarkko Pehkonen, Tehy rf

Utlåtande ShUU 3/2025 rd

- professor emeritus Niklas Bruun
- vicehäradshövding Pekka Järvinen
- professor emeritus Seppo Koskinen
- biträdande professor Satu Ojala
- tidigare vice generaldirektör för ILO Kari Tapiola.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- riksdagens justitieombudsmans kansli
- jämställdhetsombudsmannens byrå
- Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland
- Regionförvaltningsverket i Sydvästra Finland, ansvarsområdet för arbetarskydd
- Klient- och patientsäkerhetscentret
- HUS-sammanslutningen
- Velfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
- Akavas sjukskötare och Taja rf
- Hyvinvointiala HALI ry
- Förhandlingsorganisationen för offentliga sektorns utbildade FOSU rf
- Kommun- och velfärdsområdesarbetsgivarna KT
- Fackorganisationen för högutbildade inom socialbranschen Talentia rf
- Finlands Tandläkarförbund rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Målet med propositionen är att trygga vissa funktioner som är nödvändiga med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna eller det allmänna intresset under arbetskonflikter. Genom den föreslagna lagen tryggas enligt motiveringen (s. 84) bland annat människors liv och hälsa, miljön och djurens välfärd samt försvaret och gränssäkerheten under arbetskonflikter. Den föreslagna regleringen gäller således bland annat social- och hälsovårdsverksamheten, men också i vidare bemärkelse andra av samhällets mest kritiska branscher.

I propositionen föreslås det att lagen om medling i arbetstvister och om villkor för vissa stridsåtgärder (420/1962, nedan arbetstvistlagen) kompletteras med bestämmelser om tryggnad av nödvändiga funktioner under en arbetskonflikt och om förbud och temporärt förbud mot en arbetskonflikt som strider mot omsorgsplikten (lagförslag 1). Dessutom föreslås det att arbetstidslagens (872/2019) bestämmelser om nödarbete ändras (lagförslag 2).

Social- och hälsovårdsutskottet fokuserar i sitt utlåtande på att granska den föreslagna regleringen i första hand med tanke på social- och hälsovårdssystemet samt klient- och patientsäkerheten. Social- och hälsovårdsutskottet lyfter dock i sitt utlåtande fram flera arbetsrättsliga frågor för arbetslivs- och jämställdhetsutskottet att bedöma. Frågorna har uppmärksamats vid utfrågningen i utskottet.

Utlåtande ShUU 3/2025 rd

Behovet av reglering

Enligt propositionen har det i allmänhet inte uppstått några betydande problem eller oklarheter med att utföra skyddsarbete under arbetskonflikter. Underlåtenhet att utföra skyddsarbete har inte orsakat allvarliga skador, utan man har i regel kommit överens om tillräckligt skyddsarbete för att förhindra dem. I konfliktsituationer inom social- och hälsovården har man dock två gånger, åren 2007 och 2022, varit tvungen att ytterst brådslande bereda lagstiftning för att förhindra att patienternas och klienternas liv eller hälsa allvarligt äventyras, efter att vårdbranschens fackföreningar vägrat utföra skyddsarbete.

År 2022 stiftades på grund av en arbetskonflikt inom vårdbranschen en temporär lag om säkerställande av nödvändig hälso- och sjukvård och hemvård under en arbetskonflikt (826/2022). I samband med att lagen stiftades förutsatte riksdagen att statsrådet utreder utvecklingsbehoven i fråga om skyddsarbete och vid behov bereder lagstiftningsförslag genom vilka organiseringen av skyddsarbete tryggas i konfliktsituationer (RSv 105/2022 rd). Riksdagens uttalande baserade sig på social- och hälsovårdsutskottets förslag (ShUB 14/2022 rd). Social- och hälsovårdsutskottet ansåg det vara viktigt att man efter att de pågående arbetskonflikterna avslutats utreder behovet av lagstiftning som närmare och mer omfattande definierar de ur samhällets synvinkel kritiska funktioner där stridsåtgärderna kan hota människors liv eller allvarligt äventyra människors hälsa. Samhället har enligt utskottet en omfattande skyldighet att se till att rätten till liv tryggas trots stridsåtgärder och att stridsåtgärderna inte allvarligt äventyrar människors hälsa. Utskottet anser att man i samband med utredningsarbetet också bör granska behovet att utveckla ett eventuellt separat medlingsförfarande och förfarandet vid skyddsarbete. Enligt regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering verkställer regeringen uttalandet av riksdagen och bereder lagstiftning genom vilken organiseringen av skyddsarbete tryggas i konfliktsituationer.

Social- och hälsovårdsutskottet anser med anmärkningarna nedan att den föreslagna regleringen är välkommen och behövlig både med tanke på klienternas och patienternas grundläggande fri- och rättigheter, ordnandet av tjänster och personalens tillräcklighet. Utskottet betonar att det allmänna har en skyldighet enligt 7 och 22 § i grundlagen att trygga människors liv och hälsa under alla förhållanden. Med beaktande av hur tungt det skyddsintresse som ska tryggas väger, kan det inte anses ändamålsenligt att man först när situationen redan har tillspetsats börjar stifta speciallagar för varje enskild konfliktsituation. Syftet med den föreslagna regleringen är att under arbetskonflikter trygga tillgodoseendet av rättigheterna för personer som är beroende av social- och hälsovårdstjänster och för utsatta grupper, såsom allvarligt sjuka, äldre och personer med funktionsnedsättning.

Utskottet konstaterar att inskränkning av konflikträtten i sista hand är en konflikt mellan två olika rättigheter och att intressena bör vägas mot varandra. Utskottet betonar att konflikträtten hör till arbetstagarnas grundläggande och mänskliga rättigheter och att arbetstagarna, tjänstemännen och tjänsteinnehavarna måste ha rätt till en effektiv arbetskonflikt. I synnerhet inom den kvinnodominerade och lågavlönade social- och hälsovården är konflikträttens betydelse viktig för att förbättra lönenivån och arbetsförhållandena. Samtidigt ska det allmänna dock också under en arbetskonflikt trygga individens rätt till liv och nödvändig omsorg samt skydda människor mot allvarliga olägenheter för hälsan. Utskottet konstaterar att konflikträtten således inte är en helt obegränsad

Utlåtande ShUU 3/2025 rd

rättighet, utan den bör kunna begränsas av nödvändiga skäl för att skydda en annan tyngre grundläggande rättighet, till exempel för att förhindra att människors liv och hälsa allvarligt äventyras.

Omsorgs- och förhandlingsskyldighet samt välfärdsområdets ansvar vid arbetstvister

Enligt propositionen är målet att parterna även i fortsättningen i första hand i sina ömsesidiga förhandlingar kommer överens om det skyddsarbete som behövs under arbetskonflikten. För närvarande finns det ingen lagstiftning om skyddsarbete i fråga om arbetstagare i arbetsavtalsförhållande och inte heller i fråga om tjänsteinnehavare som deltar i en arbetskonflikt.

Det föreslås att det till lagen om arbetstvister fogas en ny 8 d §, där det föreskrivs om tryggnad av nödvändiga funktioner under en arbetskonflikt. Arbetstagar-, tjänstemanna- och tjänsteinnehavarföreningar ska enligt förslaget när de verkställer en arbetskonflikt genom en begränsning av arbetskonflikten eller genom skyddsarbete se till att arbetskonflikten inte omedelbart, konkret och allvarligt äventyrar de funktioner som enligt bestämmelsen är kritiska för samhällets funktion. Dessutom ska arbetsgivaren samt arbetstagar-, tjänstemanna- eller tjänsteinnehavarföreningen sträva efter att förhandla om hur de följder som avses ovan kan undvikas under arbetskonflikten. För att inleda förhandlingar ska arbetsgivaren utan dröjsmål meddela föreningen att en nödvändig funktion äventyras.

Omsorgsplikten gäller arbete som det är nödvändigt att utföra under arbetskonflikten för att de skyddsintressen och funktioner som skyddas inte ska äventyras. I fråga om social- och hälsovården är det väsentliga den föreslagna 8 d § 1 mom. 1 punkten, enligt vilken lagens tillämpningsområde omfattar utförandet av sådana uppgifter inom hälso- och sjukvården, socialvården, räddningsväsendet, sjöräddningstjänsten, polisen, Nödcentralverket, stödfunktioner för patientsäkerheten eller slutna anstalter som är nödvändiga för att trygga människors liv eller hälsa. Av de uppgifter som hör till tillämpningsområdet nämns i specialmotiveringen till förslaget bland annat intensivvård, prehospital akutsjukvård, förlossningsvård, behandling av sjukdomar som är nödvändig för liv och hälsa, undersökningar och provtagningar, hemvård, sjuktransporter, omsorgs- och boendetjänster för äldre och personer med funktionsnedsättning, tjänster som tillhandahålls vid barnskyddsenheter och socialjour. Omsorgsplikten gäller också stödfunktioner som är nödvändiga med tanke på klient- och patientsäkerheten och utan vilka de tjänster som regleringen omfattar inte kan tillhandahållas på ett klient- och patientsäkert sätt.

Utskottet anser att det är motiverat att föreskriva om arbetstagarorganisationernas omsorgsplikt under arbetskonflikter. Även om arbetsmarknadspraxisen i mångt och mycket är etablerad i fråga om ordnandet av skyddsarbete och praxisen i regel har fungerat utan problem, har sakkunniga påpekat att skyddsarbete under tidigare arbetskonflikter inom hälso- och sjukvården inte alltid har erbjudits i tillräcklig utsträckning för att garantera patientsäkerheten. I samband med arbetskonflikterna 2007 och 2022 identifierade social- och hälsovårdsministeriet så betydande risker för klienters och patienters liv och hälsa inom social- och hälsovården att det inte fanns några alternativ till särskilda bestämmelser.

Enligt motiveringen (s. 61) föreslås det i propositionen ingen ändring i den utgångspunkten att arbetstagar-, tjänstemanna- eller tjänsteinnehavarföreningen fastställer gränserna för arbetskonflikten och vid behov förhandlar parterna om skyddsarbete. Utskottet anser att det är en bra utgångs-

Utlåtande ShUU 3/2025 rd

punkt att arbetsmarknadens parter kommer överens om det nödvändiga skyddsarbetet. Ett genuint samarbete och en genuin växelverkan är särskilt viktiga inom social- och hälsovården, där branschens attraktions- och hållkraft samt personalens välbefinnande har en central roll när det gäller att trygga tillräcklig tillgång till personal. Den föreslagna regleringen hindrar inte heller att parterna sinsemellan avtalar om mer omfattande inskränkningar i konflikträtten i fråga om också andra funktioner än de som nämns i 8 d §. Parterna kan dessutom komma närmare överens om till exempel förhandlingspraxis i anslutning till skyddsarbete.

Vid social- och hälsovårdsutskottets sakkunnigutfrågning har det dock uttryckts oro över huruvida propositionen de facto tryggar skyddsarbete och de skyddsintressen som tryggas genom skyddsarbetet. Av propositionen framgår inte tydligt vem som i sista hand ansvarar för skyddet av människors liv och hälsa vid arbetstvister och hur omsorgsplikten för arbetstagar-, tjänstemanna- eller tjänsteinnehavarföreningar enligt 8 d § ställs i relation till ansvaret hos det välfärdsområde som svarar för ordnandet av social- och hälsovården samt ansvaret hos Helsingfors stad och HUS-sammanslutningen och den ansvariga läkare som avses i 57 § i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) eller någon annan tjänsteinnehavare inom välfärdsområdet som svarar för verksamheten.

Inom ett välfärdsområde leds och övervakas hälso- och sjukvården av en ansvarig läkare i enlighet med 57 § i hälso- och sjukvårdslagen. Beslut som gäller brådskande vård eller diagnostik för bedömning av det brådskande vårdbehovet eller andra ingrepp fattas på medicinska grunder, och besluten fattas i sista hand av den ansvariga läkaren. När det gäller socialvården ansvarar den tjänsteinnehavare som ansvarar för verksamheten, såsom omsorgs- och boendeservice eller hemvård för äldre och personer med funktionsnedsättning, också för klienternas säkerhet.

Bedömningen av behovet av skyddsarbete förutsätter både faktisk kännedom om välfärdsområdets verksamhet som helhet och medicinsk sakkunskap inom det specialområde eller den verksamhet som arbetskonflikten gäller. Denna sakkunskap finns inom välfärdsområdet. Där måste den ansvariga läkaren eller den tjänsteinnehavare som ansvarar för ifrågavarande verksamhet inom socialvården ha tillgång till tillräcklig sakkunskap för att utföra den bedömning som avses här.

Enligt det föreslagna 8 d § 3 mom. i lagförslag 1 ska arbetsgivaren vid förhandlingarna ge föreningen tillräckliga uppgifter om behovet av nödvändig personal och grunderna för behovet samt om de medel som finns tillgängliga för arbetsgivaren för att undvika följderna. Enligt detaljmotiveringen till bestämmelsen (s. 70) lämnas uppgifterna för att arbetstagarföreningen ska kunna fastställa gränserna för en arbetskonflikt och omfattningen av det skyddsarbete som behövs.

Vid utskottets sakkunnigutfrågning framfördes kritiska anmärkningar om att man enligt den föreslagna regleringen vid arbetstvister överför rätten att fatta resursbeslut som direkt påverkar patientens vård, hälsa och liv till en arbetstagarförening som är part i arbetstvisten och som inte har den kompetens som lagen kräver för att fatta besluten. Sakkunniga lyfte fram att det välfärdsområde som ansvarar för verksamheten eller den ansvariga läkaren eller någon annan tjänsteinnehavare som ansvarar för verksamheten har mycket få metoder för att förhindra skador på människors liv och hälsa, om en förening som avses i 8 d § inte ger det skyddsarbete som behövs för verksamheten. Vid sakkunnighörandena framfördes det att beslutsansvaret för skyddsarbetets omfatt-

Utlåtande ShUU 3/2025 rd

ning bör finnas hos arbetsgivaren, som i sista hand bär ansvaret för att människors liv och hälsa äventyras. Vid utfrågningen framfördes också att det primära alternativet hade varit att utesluta de allra mest kritiska funktionerna från arbetskonflikter, såsom jouravdelningar och intensivvårdsavdelningar.

För att lagens syfte att trygga människors liv och hälsa ska kunna uppnås i enlighet med förslagens mål, anser social- och hälsovårdsutskottet att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet behöver förtydliga förhållandet mellan den föreslagna 8 d § och välfärdsområdets samt den ansvariga läkarens eller någon annan tjänsteinnehavares ansvar för verksamheten i fråga under stridsåtgärder. Av lagstiftningen ska det tydligt framgå vem som vid arbetstvister i sista hand ansvarar för människors liv och för att förhindra allvarlig fara för hälsan, och denna aktör måste också de facto kunna bära ansvaret.

Social- och hälsovårdsutskottet konstaterar att det är klart att rätten till stridsåtgärder är en central grundläggande rättighet och att exempelvis rätten till icke-brådskande vård därmed ger vika för stridsåtgärderna. Utskottet betonar dock att välfärdsområdet och den ansvariga läkaren eller i fråga om socialvården den tjänsteinnehavare som ansvarar för ifrågavarande verksamhet ska ha en faktisk möjlighet att bära sitt ansvar också när stridsåtgärderna i enlighet med propositionen omedelbart, konkret och allvarligt äventyrar människors liv eller hälsa. Genom regleringen bör man enligt utskottet också sträva efter att säkerställa att skyddsarbetet vid arbetstvister faktiskt kan genomföras utan att behöva tillgripa en domstolsprocess.

Utskottet fäster dessutom uppmärksamhet vid arbetsgivarens förhandlingsplikt. Ordalydelsen i 8 d § 3 mom. i den föreslagna lagen om arbetstvister förpliktar inte direkt arbetsgivaren att förhandla med arbetstagarorganisationen om skyddsarbete eller om begränsning av arbetskonflikten, utan enligt bestämmelsen ska parterna ”sträva efter att förhandla”. Enligt uppgift från arbets- och näringsministeriet är ordalydelsen i den föreslagna lagen om skyldighet att ”sträva efter att förhandla” motiverad med tanke på situationer där arbetstagarföreningen vägrar att förhandla. Utskottet anser dock att arbetsgivarens förhandlingsplikt bör uttryckas mer förpliktande i bestämmelsen för att arbetsgivaren genuint ska förpliktas att i första hand förhandla med arbetstagarorganisationen om skyddsarbete eller om begränsning av arbetskonflikten innan andra åtgärder vidtas. Här föreslår utskottet att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bedömer behoven av att ändra regleringen.

Vid utskottets sakkunnigutfrågning ansågs det också vara problematiskt att den föreslagna regleringen om omsorgsplikt under en arbetskonflikt inte alls lämpar sig för sådana stridsåtgärder som arbetsgivaren eller arbetsgivarföreningen vidtar, trots att arbetsgivarens lockout kan orsaka liknande problem som arbetstagarföreningarnas stridsåtgärder. I propositionen (s. 60) motiveras att arbetsgivares stridsåtgärder ska lämnas utanför lagen bland annat med att det är ganska osannolikt att arbetsgivarna inleder en lockout som hotar nödvändiga funktioner och att lockouter överhuvudtaget är sällsynta. Enligt uppgifter från arbets- och näringsministeriet omfattar dessutom 8 d § i den föreslagna arbetstvistlagen kraftigt reglerade branscher där lagstiftningen om arbetsgivare och påföljderna vid brott mot den redan i sig i tillräcklig grad förebygger lockout som riktar sig mot kritiska funktioner. Eftersom det framför allt rör sig om skydd för tredje mans rättigheter, som har ett starkt samband med systemet för de grundläggande fri- och rättigheterna och det allmänna intresset, är det naturligtast den myndighet som ansvarar för tillsynen i anslutning till

Utlåtande ShUU 3/2025 rd

viss lagstiftning och verksamhet, eller eventuellt den vars rättigheter enligt lagstiftning eller ett avtal arbetskonflikten kränker, som har intresse av att väcka talan om förbud mot arbetsgivarens arbetskonflikt, och inte arbetstagarföreningen. Utskottet anser att de ovan nämnda utgångspunkterna i sig är motiverade, men anser det vara ändamålsenligt att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ytterligare bedömer propositionen till denna del med beaktande av principerna för lika-behandling av arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna.

Förbud och temporärt förbud mot arbetskonflikter

En central utgångspunkt för förslaget är att parterna i en konfliktsituation i sina ömsesidiga förhandlingar kommer överens om att trygga nödvändiga funktioner. Om samförstånd inte kan nås är syftet med propositionen att trygga arbetsgivarens rättsmedel.

Enligt den nya 8 e § som föreslås till arbetstvistlagen kan domstolen på ansökan av en arbetsgivare som är föremål för en arbetskonflikt vid vite temporärt förbjuda arbetstagar-, tjänstemanna- eller tjänsteinnehavarföreningen att verkställa eller fortsätta arbetskonflikten, om arbetsgivaren efter att ha försökt förhandla eller efter att ha förhandlat med arbetstagar-, tjänstemanna- eller tjänsteinnehavarföreningen om begränsning av arbetskonflikten eller skyddsarbete gör det sannolikt att 1) arbetskonflikten har sådana följder som avses i 8 d § 1 mom. och som arbetsgivaren inte med skäligen tillgängliga medel kan undvika, och 2) det på grund av sakens brådsakande natur är nödvändigt att ett temporärt förbud meddelas för att hindra sådana följder som avses i 1 punkten. Arbetstagarens ansökan får inte godkännas utan att motparten har getts tillfälle att bli hörd.

I den nya 8 f § i arbetstvistlagen föreslås bestämmelser om att genom en fullständig rättsprocess förbjuda en arbetskonflikt som strider mot omsorgsplikten. Väckande av förbudstalan hindrar inte att en arbetskonflikt inleds. I brådsakande situationer ska arbetsgivaren vid behov ansöka om ett temporärt förbud enligt 8 e §.

Social- och hälsovårdsutskottet anser det vara viktigt att arbetsgivaren i sista hand har tillgång till rättsmedel för att förbjuda eller begränsa en arbetskonflikt som strider mot omsorgsplikten, om inte nödvändiga kritiska funktioner genom förhandlingar kan tryggas under arbetskonflikten. Utskottet betonar att domstolsbehandlingen ska grunda sig på tillräcklig sakkunskap, vilket förutsätter att behövliga sakkunnigutlåtanden inhämtas för att bedöma arbetsgivarnas påståenden. Dessutom betonar utskottet att arbetsgivaren måste kunna visa en genuin förhandlingsvilja för domstolen för att ett temporärt förbud enligt 8 e § i arbetstvistlagen ska kunna meddelas. Domstolen får inte förbjuda en arbetskonflikt, om förhandlingsskyldigheten inte har fullgjorts. I anslutning till detta har utskottet ovan konstaterat att det är motiverat att föreskriva mer förpliktande om arbetsgivarens förhandlingsskyldighet i 8 d § i arbetstvistlagen.

Sakkunniga har påpekat att propositionen inte innehåller några förslag om medling, varken i fråga om skyddsarbete eller nödarbete. När det stiftades en lag om säkerställande av nödvändig hälso- och sjukvård och hemvård under en arbetskonflikt konstaterade social- och hälsovårdsutskottet i sitt betänkande (ShUB 14/2022 rd) att man i fortsättningen bör granska behovet att utveckla ett eventuellt separat medlingsförfarande och förfarandet vid skyddsarbete. Enligt den aktuella propositionen (s. 48) har ett alternativ vid beredningen också bedömts vara att inrätta ett nytt or-

Utlåtande ShUU 3/2025 rd

gan, en nämnd, vid riksmedlarens byrå för att lösa tvister som gäller skyddsarbete. Alternativet anknyter dock enligt propositionen till utmaningar ifall nämnden ska fastställa kravet på skyddsarbete arbetsplatspecifikt och på uppgifts- eller personnivå. Inrättandet av ett nytt organ bedömdes inte vara motiverat även med beaktande av de kostnader som det medför. Inte heller grundandet av en annan ny tillsynsmyndighet för att lösa frågor som gäller skyddsarbete bedömdes vara motiverat ur kostnadssynpunkt. Utskottet föreslår dock att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet i den fortsatta beredningen bedömer det eventuella utredningsbehovet av en modell med ett utomstående medlingsorgan.

Nödarbete

I propositionen föreslår regeringen också att arbetstidslagens 19 § om nödarbete ändras på så sätt att arbetsgivaren får beordra arbetstagaren att utföra nödarbete också om hotet för den skadepåföljd för liv, hälsa, egendom, miljön, djurs välfärd eller den nationella säkerheten som orsakas av att funktionerna enligt 8 d § 1 mom. 1—8 eller 11 punkten i arbetstvistlagen avbryts är i den mån omedelbart att det inte med de medel som föreskrivs i den lagen eller några andra skäliga medel kan undvikas. Syftet med ändringen är enligt propositionen att precisera förhållandet mellan nödarbete enligt arbetstidslagen och den nya lagstiftningen och att förtydliga det oklara rättsläget. Enligt propositionen (s. 38 och 75) är nödarbete arbetsgivarens sista utväg i en akut risksituation som är jämförbar med ett nödtillstånd för att undvika skadepåföljder som är betydande med avseende på de grundläggande och mänskliga rättigheterna och omfattas av den föreslagna lagstiftningen. Nödarbete kommer i fråga endast om skadepåföljder inte kan undvikas med de medel som föreslås i propositionen eller med andra rimliga medel.

Social- och hälsovårdsutskottet anser i och för sig att det är motiverat att precisera förhållandet mellan nödarbete och den föreslagna nya regleringen. Utskottet fäster dock arbetslivs- och jämställdhetsutskottets uppmärksamhet vid beredningen av bestämmelserna om nödarbete. Under remissbehandlingen av propositionen utreddes bland remissinstanserna bland annat om bestämmelserna om nödarbete behöver ändras med beaktande av lagförslagen, men förslagen till bestämmelser om nödarbete har efter remissbehandlingen fogats till propositionen utan behörigt hörande och trepartsberedning och i propositionen har konsekvenserna av preciseringen av bestämmelserna om nödarbete inte bedömts.

Dessutom fäster utskottet uppmärksamhet vid eventuella behov av att precisera den föreslagna regleringen. Enligt propositionen (s. 76) har nödarbete kunnat tillåtas redan i enlighet med den gällande lagstiftningen, trots att arbetskonflikten i sig kan anses vara förutsägbar, om avbrott i verksamheten kan leda till betydande skadepåföljder (TN 1304-94) såsom förlust av liv eller hälsa. Sakkunniga har lyft fram förhållandet mellan den föreslagna regleringen om nödarbete och internationella förpliktelser som är bindande för Finland och fäst uppmärksamhet vid att nödtillstånd enligt motiveringen inte krävs utifrån ordalydelsen i den föreslagna bestämmelsen. Utskottet anser att det i ljuset av propositionsmotiven också förblir oklart om förutsättningarna för utförande av nödarbete uppfylls och om välfärdsområdets ansvar för att trygga människors liv och hälsa, som utskottet behandlar ovan, kan tillgodoses genom bestämmelsen om nödarbete också utan en föregående domstolsprocess i en situation där arbetstagarens förening inte ger det skyddsarbete som välfärdsområdet anser nödvändigt för att trygga människors liv och hälsa. Social- och hälsovårdsutskottet konstaterar att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bör bedöma om den fö-

Utlåtande ShUU 3/2025 rd

reslagna ändringen i enlighet med målen preciserar den gällande regleringen om nödarbete och vid behov ändra den föreslagna regleringen.

Vid social- och hälsovårdsutskottets sakkunnighöran- de lyftes det också fram att 2022 års lag om säkerställande av nödvändig hälso- och sjukvård och hemvård under en arbetskonflikt innehöll arbetstagarens rätt att få förhöjd ersättning för patientsäkerhetsarbete, men att den nu föreslagna regleringen om nödarbete inte omfattar någon förhöjd ersättning. Vid utskottets sakkunnighöran- de framfördes det att en förhöjd ersättning för nödarbete kunde dämpa arbetsgivarens incitament att utan grund använda nödarbete och öka arbetstagarnas vilja att utföra nödarbete.

Utskottet konstaterar att lagen om säkerställande av nödvändig hälso- och sjukvård och hemvård under en arbetskonflikt omfattade betydligt kraftigare ingrepp i individens frihet än den nu föreslagna lagen, eftersom den till och med gjorde det möjligt att beordra en yrkesutbildad person inom social- eller hälsovården som sagt upp sig att utföra patientsäkerhetsarbete. Enligt uppgifter till utskottet från arbets- och näringsministeriet kan en lagstadgad förhöjd ersättning bli problematisk med tanke på likabehandlingen av arbetstagarna. Om förhöjd ersättning betalas till en arbetstagare som beordras att utföra nödarbete i stället för att delta i en stridsåtgärd särbehandlas de arbetstagare som med stöd av sin fackliga föreningsfrihet beslutat att inte delta i stridsåtgärden och som utför sina arbetsuppgifter enligt arbetsavtalet. Dessutom får arbetstagaren beordras att utföra nödarbete endast i fråga om arbetsuppgifter som ingår i arbetstagarens arbetsavtal och till arbetstagaren ska betalas förhöjd ersättning för eventuellt övertidsarbete enligt 20 § i arbetstidslagen eller enligt kollektivavtalet. Social- och hälsovårdsutskottet anser det dock motiverat att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bedömer om förhöjd ersättning ska betalas för nödarbete.

Utskottet fäster också arbetslivs- och jämställdhetsutskottets uppmärksamhet vid arbetarskyddsmyndighetens befogenheter att begränsa och avsluta nödarbete samt vid sanktionerna för att utan orsak beordra arbetstagare att utföra nödarbete. Lagstridigt beordrande att utföra nödarbete är en straffbar handling som bestraffas som arbetstidsförseelse enligt 44 § i arbetstidslagen. Enligt utredning till utskottet har arbetarskyddsmyndigheten dock inte anmält nödarbete i samband med arbetskonflikter till polisen för förundersökning, eftersom rättsläget har varit oklart och situationen å andra sidan ofta har varit förenad med oklarhet om arbetsgivarens möjligheter att vidta andra åtgärder. Enligt arbetarskyddsmyndighetens utredning har hotet om straff inte räckt till och hotet bedöms inte heller i fortsättningen vara betydande med beaktande av straffpraxis vid arbetstidsförseelse i förhållande till en hur grundläggande rättighet rätten till arbetskonflikt är och å andra sidan hur betydande arbetsgivarens intressen kan vara. Utskottet ser det som nödvändigt att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bedömer behovet av att precisera bestämmelserna om arbetarskyddsmyndighetens befogenheter och om sanktioner för att utan orsak beordra arbetstagare att utföra nödarbete.

Uppföljning

Social- och hälsovårdsutskottet anser det vara viktigt att man följer hur den föreslagna regleringen fungerar och vilka konsekvenser den har och vid behov ändrar regleringen. Utskottet föreslår att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår ett uttalande där det förutsätts att statsrådet i fråga om verkställigheten av regleringen bland annat ska följa om regleringen i tillräcklig utsträckning tryggar patient- och klientsäkerheten vid arbetskonflikter, vilka eventuella konsekvenser

Utlåtande ShUU 3/2025 rd

regleringen har för arbetstagarnas konflikträtt, om de föreskrivna omsorgs- och förhandlingsskyldigheterna genomförs på det sätt som lagstiftningen förutsätter och hur bestämmelserna om nödarbete har tillämpats av arbetsgivaren.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår

att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 23.4.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Kim Berg sd
medlem Maaret Castrén saml
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ville Merinen sd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Aino-Kaisa Pekonen vänst
medlem Minna Reijonen saf
medlem Anne Rintamäki saf
medlem Päivi Räsänen kd
medlem Pia Sillanpää saf
medlem Henrik Wickström sv (delvis)
medlem Ville Väyrynen saml
ersättare Mari Kaunistola saml.

Sekreterare var

utskottsråd Pirjo Kainulainen
utskottsråd Sanna Pekkarinen
utskottsråd Päivi Salo.

Utlåtande ShUU 3/2025 rd
Avvikande mening 1 /sd, vänst, gröna

Avvikande mening 1

Motivering

Regeringen föreslår att lagen om medling i arbetstvister och om villkor för vissa stridsåtgärder samt arbetstidslagens bestämmelser om nödarbete ändras i syfte att trygga bland annat människors liv och hälsa under arbetskonflikter. Vi anser det vara nödvändigt att det allmänna under arbetskonflikter tryggar människors hälsa och tillgodoseendet av rättigheterna för personer som är beroende av social- och hälsovårdstjänster och för utsatta grupper. Det är också nödvändigt att de föreslagna metoderna är proportionerliga, eftersom också arbetstagarens rätt till stridsåtgärder ska tryggas. I anslutning till detta framför social- och hälsovårdsutskottet i sitt utlåtande till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet flera viktiga och kritiska anmärkningar som lyfts fram vid utskottets sakkunnigutfrågning. Vi fogar vår avvikande mening till utlåtandet, eftersom vi inte stöder den föreslagna lagstiftningen.

Den reglering som regeringen nu föreslår utgör en fortsättning på de försämringar som regeringen gjort i arbetslivet och där arbetstagarnas ställning och kulturen att tillsammans komma överens systematiskt har skrotats. Vi anser att de åtgärder som regeringen föreslår för att reglera skyddsarbetet är felaktiga och inte bidrar till att lösa de typiska problemen med skyddsarbetet. Vid sakkunnigutfrågningen har det framförts att propositionen inte främjar uppnåendet av samförstånd om behovet av skyddsarbete eller dess omfattning och innehåll, vilka arbetsmarknadsorganisationerna åtminstone på ett principiellt plan bör ha ett samförstånd om. Den föreslagna lagstiftningen kan nu till och med skapa tolkningsproblem i fråga om organiseringen av skyddsarbete inom branscher där det aldrig tidigare funnits några problem. Vid propositionens sakkunnighörande har det framförts att skyddsarbetet har kunnat ordnas genom förhandlingar mellan arbetstagarna och arbetsgivarna så gott som problemfritt. Även enligt propositionen har det i allmänhet ”inte uppstått några betydande problem eller oklarheter med att utföra skyddsarbete. Underlåtenhet att utföra skyddsarbete har inte orsakat allvarliga skador, utan man har i regel kommit överens om tillräckligt skyddsarbete för att förhindra dem.” Den reglering som regeringen nu föreslår är överdimensionerad och orättvis. Särskilt allvarligt är det att paritetsprincipen helt saknas i propositionen. De föreslagna ändringarna kan i praktiken ses som en försämring av arbetstagarnas ställning och konflikträtt.

Det är beklagligt att propositionen har utarbetats utan en tillräckligt motiverad utredning. Riksdagen förutsatte 2022 i samband med stiftandet av lagen om säkerställande av nödvändig hälso- och sjukvård och hemvård under en arbetskonflikt att statsrådet utreder utvecklingsbehoven i fråga om skyddsarbete och vid behov bereder lagstiftningsförslag genom vilka organiseringen av skyddsarbete tryggas i konfliktsituationer (RSv 105/2022 rd). Social- och hälsovårdsutskottet ansåg då att man också bör granska behovet av att utveckla ett eventuellt separat medlingsförfarande. En utredning i enlighet med riksdagens uttalande har dock inte gjorts som grund för propositionen.

Propositionen försvagar incitamenten att komma överens om skyddsarbete. Enligt sakkunniga ger de bestämmelser som regeringen föreslår arbetsgivarna möjlighet att bli av med de förhandlingar om skyddsarbete som de upplevt som tunga. De styr inte arbetsgivarna att följa lagen och

Utlåtande ShUU 3/2025 rd
Avvikande mening 1 /sd, vänst, gröna

hotar att undergräva arbetarnas och deras fackföreningars rättssäkerhet. Inom social- och hälsovårdssektorn förutsätter skyddsarbetets omfattning fortlöpande förhandlingar, det kan inte beordras på förhand för en lång tid. Nu ges arbetsgivaren möjlighet att av tingsrätten få ett temporärt förbud mot arbetskonflikt utan att arbetstagarparten genuint kan påverka saken. De skyldigheter som föreslås för arbetsgivarsidan i fråga om förhandlingarna mellan parterna och lösningen av meningsskiljaktigheter är otillräckliga och obalanserade. Vi anser att det är nödvändigt att lagen också förpliktar arbetsgivarsidan att förhandla, att förhandlingarna kommer i första hand och att det är tydligt och betonas. Också grundlagsutskottet tar upp detta i sitt utlåtande. Regeringens förslag till bestämmelser om förhandlingar är så vagt formulerade att det förblir oklart att förhandlingarna kommer i första hand. Grundlagsutskottet förutsätter därför i sitt utlåtande att propositionen ändras bland annat så att det tillräckligt tydligt framgår att det finns en skyldighet att förhandla och att förhandlingarna kommer i första hand.

Vi anser att bestämmelserna om nödarbete inte borde ha ändrats i samband med denna lagstiftning. Detta ifrågasatte också grundlagsutskottet i sitt utlåtande. Utvidgningen av bestämmelserna om nödarbete till arbetskonflikter kan i praktiken leda till att man försöker kringgå förhandlingskyldigheterna i anslutning till skyddsarbete genom att beordra arbetstagarna att utföra nödarbete. I betänkandet av den arbetsgrupp som berett propositionen föreslogs ingen ändring av bestämmelserna om nödarbete. Arbetsgruppen ansåg att nödarbete alltid är möjligt i en oförutsedd situation. Under remissbehandlingen av propositionen frågades det dock om behoven av ändringar och enligt arbets- och näringsministeriet gjordes den fortsatta beredningen med beaktande av remissvaren och de politiska riktlinjerna i ärendet. Remissvaren var inte eniga, till exempel löntagarorganisationerna motsatte sig en ändring av bestämmelserna om nödarbete. Vid sakkunnigutfrågningen kritiserades bestämmelserna om nödarbete kraftigt och sakkunniga bedömde att de föreslagna bestämmelserna strider mot internationella avtal. Bestämmelserna skulle leda till en situation där arbetsgivarna ensidigt kan fastställa gränserna för en arbetskonflikt. Enligt sakkunnigutfrågningen har arbetstagare ofta utan grund beordrats att utföra nödarbete. Till exempel kunde man 2022 under arbetskonflikten inom vårdbranschen se hur arbetsgivaren frestades att utan grund beordra arbetstagarna att utföra rikligt med nödarbete, vilket innebar att arbetsgivaren konsekvent bröt mot arbetstagarorganisationens stridsåtgärder. Enligt regionförvaltningsverkets utredning till utskottet har nästan allt nödarbete som arbetstagare beordrats att utföra i samband med stridsåtgärder varit ogrundat och det finns risk för att missbruket ökar i och med denna lagstiftning.

Ett missförhållande i regeringens proposition är att det saknas en ersättningsmodell. Om det inte i lagen för skyddsarbete och nödarbete som utförts under en arbetskonflikt föreskrivs om en ersättning som motsvarar minst den högre förhöjningsdelen för övertidsarbete (100 %), blir arbetskraftskostnaderna för skyddsarbete eller nödarbete under en arbetskonflikt förmånligare än samma arbete efter arbetskonflikten. Lagen ger med andra ord arbetsgivarna ett ekonomiskt incitament att missbruka skyddsarbete och nödarbete.

Propositionens konsekvenser för jämställdheten har förbigåtts, trots att kommunerna och välfärdsområdena har 410 000 kvinnliga och 108 000 manliga anställda. Enligt jämställdhetsombudsmannen borde propositionens faktiska könskonsekvenser ha beaktats. Även beordrande till att utföra nödarbete har betydande konsekvenser för arbetarskyddet samt konsekvenser bland annat när det gäller att förena arbetstagarnas arbets- och familjeliv. Regeringens många försämring-

Utlåtande ShUU 3/2025 rd
Avvikande mening 1 /sd, gröna, vänst

ar i arbetslivet, den sociala tryggheten och social- och hälsovårdstjänsterna har upprepade gånger påverkat arbetstagarna inom den offentliga sektorn. Effekterna syns särskilt inom den kvinnodominerade och lågavlönade social- och hälsovårdsbranschen. Regeringen talar mycket om vikt av social- och hälsovårdsbranschens förmåga att attrahera och hålla kvar arbetskraft för att vi i framtiden ska kunna svara på ett växande behov av vård och omsorg. Regeringens åtgärder försvagar dock arbetstagarnas ställning, social- och hälsovårdsbranschens attraktionskraft och tillgången till arbetskraft. Detta kommer också att ha en betydande inverkan på tillgången till och kvaliteten på social- och hälsovårdstjänsterna för medborgarna.

Regeringen har upprepade gånger sagt sig ta modell av de andra nordiska länderna för att utveckla arbetslivet. Modellen har dock tillämpats högst när det är fråga om försämringar – däremot har regeringen inte tagit in någon som helst åtgärd från grannländerna som skulle förbättra arbetslivet ur arbetstagarens synvinkel. Regeringen ger allmänna domstolar möjlighet att på ett betydande sätt ingripa i arbetskonflikter. Vi anser inte att lösningen är korrekt, det finns varken tillräcklig kompetens eller tillräckliga resurser hos tingsrätterna. Den bästa lösningen vore att tillsätta ett utomstående medlingsorgan för att lösa läget om förhandlingarna avbryts. Sådana modeller finns i andra nordiska länder. Tyvärr gick regeringspartierna inte med på att i utskottet höra sakkunniga om lösningarna i våra grannländer.

I de svenska, danska eller norska arbetsmarknadssystemen finns det inga allmänna lagar om skyddsarbete. Man har insett att det är omöjligt att genom en allmän lag tillräckligt exakt kunna definiera vad skyddsarbete omfattar så att det gäller alla branscher. Dessa länder iakttar förpliktelserna i internationella avtal och ser ett rättvist avtalsbaserat arbetsmarknadssystem som en konkurrensfördel. I Finland ställer sig regeringen däremot konsekvent bakom den starkare parten och skyddar arbetsgivarsidan genom att bit för bit avveckla det nordiska avtalssystemet. Samtidigt är regeringen beredd att gång på gång pröva gränserna för internationella avtal som skyddar arbetstagaren.

Avvikande mening

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen.

Helsingfors 23.4.2025

Kim Berg sd
Krista Kiuru sd
Ilmari Nurminen sd
Ville Merinen sd
Bella Forsgrén gröna
Aino-Kaisa Pekonen vänst

Utlåtande ShUU 3/2025 rd
Avvikande mening 2 /cent

Avvikande mening 2

Motivering

I propositionen föreslås ändringar i arbetstidslagen och lagen om medling i arbetstvister och om villkor för vissa stridsåtgärder. Enligt förslaget ska det i lagen om medling i arbetstvister och om villkor för vissa stridsåtgärder föreskrivas om en skyldighet för arbetstagar-, tjänstemanna- och tjänsteinnehavarföreningar att när de verkställer en arbetskonflikt genom en begränsning av arbetskonflikten eller genom skyddsarbete se till att vissa nödvändiga funktioner tryggas.

Arbetskonflikten ska inte få omedelbart, konkret och allvarligt äventyra utförandet av de uppgifter som tryggas genom bestämmelserna. En stridsåtgärd som verkställs i strid med omsorgsplikten ska vara förbjuden, om inte arbetsgivaren med skäligen tillgängliga medel kan undvika att de nödvändiga funktionerna äventyras. Genom de föreslagna bestämmelserna tryggas vissa funktioner som är nödvändiga med tanke på de grundläggande fri- och rättigheterna eller det allmänna intresset under arbetskonflikter.

Patientsäkerheten ska tryggas

Centern anser det vara nödvändigt att patientsäkerheten kan tryggas också vid arbetstvister. Enligt yttranden till utskottet har det i regel inte förekommit några problem vid fastställandet av skyddsarbete under arbetskonflikter. Finländarna har rätt till en trygg vardag och till nödvändiga och brådskande tjänster också under arbetskonflikter. Arbetstagargrupperna har dessutom konflikträtt. Social- och hälsovårdspersonal från hälsovårdare till läkare motsätter sig införandet av paragraferna om nödarbete. För patientsäkerheten är det av stor betydelse att vårdarna orkar och mår bra i arbetet. Vårdarnas förutsättningar för att orka bör inte försämrats genom att på alltför lätta grunder inkränka på vilotiderna. Lagen ska skydda arbetstagaren mot för stor belastning och vid nödarbete avviker man från detta skydd utan tillräckliga motiveringar.

Förslagen om nödarbete

I propositionen föreslår regeringen att arbetstidslagens 19 § om nödarbete ändras på så sätt att arbetsgivaren får beordra arbetstagaren att utföra nödarbete också om hotet för den skadepåföljd för liv, hälsa, egendom, miljö, djurs välfärd eller den nationella säkerheten som orsakas av att funktionerna enligt 8 d § 1 mom. 1—8 eller 11 punkten i arbetstvistlagen avbryts är i den mån omedelbart att det inte med de medel som föreskrivs i den lagen eller några andra skäligen medel kan undvikas. Syftet med ändringen är enligt regeringens proposition att precisera förhållandet mellan nödarbete enligt arbetstidslagen och den nya lagstiftningen och att förtydliga det oklara rättsläget.

Vid social- och hälsovårdsutskottets utfrågning har sakkunniga kritiserat både den föreslagna regleringen och det sätt på vilket den tagits in i propositionen i slutskedet av lagberedningen.

Utlåtande ShUU 3/2025 rd
Avvikande mening 2 /cent

Bestämmelser om nödarbete har fogats till lagen efter remissbehandlingen

När propositionen var ute på remiss tillfrågades remissinstanserna om det behövs ändringar i bestämmelserna om nödarbete. Det lagutkast som var på remiss innehöll inga förslag till bestämmelser om ändring av bestämmelserna om nödarbete.

Vi anser att det sätt på vilket propositionen beretts är oroväckande. De ändringar angående nödarbete som gjorts i lagförslaget efter remissbehandlingen kan inte anses vara endast tekniska. Lagstiftningsarbetet bör vara konsekvent och högklassigt. Således bör också parterna höras för att inhämta tillräcklig information. Det vore viktigt att väsentliga ändringar också genomgick bedömning av rådet för bedömning av lagstiftning, till skillnad från läget nu. Utskottets rätt till tillräcklig information har också begränsats på grund av brådska.

Det är inte nödvändigt att utvidga rätten till nödarbete

Vi anser att propositionen delvis är motiverad, men i fråga om nödarbete är lagen inte i balans och de föreslagna bestämmelserna om nödarbete är inte tillräckligt noggrant avgränsade. Av propositionen framgår inte på vilka grunder vissa funktioner anses nödvändiga och således behöver tryggas genom nödarbete. Avsikten är att begränsa konflikträtten genom att mer än nödvändigt utvidga rätten att beordra arbetstagare att utföra nödarbete. Efter de föreslagna författningsändringarna förutsätts det inte längre någon oförutsedd orsak vid arbetskonflikter. Inte heller denna ändring motiveras i tillräcklig utsträckning. En bindande förhandlingsplikt mellan arbetsgivaren och arbetstagarna i fråga om skyddsarbete bör vara en lagstadgad förutsättning för att få beordra arbetstagare att utföra nödarbete. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bör noggrant överväga behovet av den föreslagna nya regleringen om nödarbete och åtminstone precisera den.

Om rätten att beordra anställda att utföra nödarbete utvidgas i samband med arbetskonflikter kan det i värsta fall leda till ogrundat nödarbete under arbetskonflikter. Centern anser det vara viktigt att de nödvändiga tjänsterna tryggas också vid arbetstvister, och att patientsäkerheten inte lider. Den egentliga frågan är dock om man anser att den kvinnodominerade social- och hälsovårdspersonalen har rätt att lyfta fram sitt mål om bättre arbetsförhållanden och att dessutom använda sin konflikträtt för att uppnå målet. Regeringen konstaterar också själv i lagförslagets bedömning av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande rättigheterna att en begränsning av konflikträtten i princip stärker arbetsgiversidans förhandlingsposition och kan leda till försämrade arbetsvillkor.

Avvikande mening

Jag föreslår

att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande ShUU 3/2025 rd
Avvikande mening 2 /cent

Helsingfors 23.4.2025

Hilkka Kemppi cent
Hanna-Leena Mattila cent